הרב משה גנץ

החבר ורכוש הציבור

(א)

שאלה: ראיתי חברה שנכנסה למחסן הסגור של המטבח ולקחה משם, שלא ברשות,מצרכים לשמוש בביתה. כשהערתי לה שאין זה יפה, ענתה ש"בין כך זה שייך לכולם". האם יש מקום, על פי דין, לטענה זו?

תשובה: המעשה של אותה חברה — לא רק שאינו יפה, אלא יש בו איסור דאורייתא של גניבה, כמו שיתבאר לקמן.

א. נפסק בשו"ע חו"מ סימן קע"ו סעיף ט': אחים שהם שותפים (בירושת אביהם) — יכול כל אחד למחות בחברו, שלא יקנה דבר לעצמו מהשותפות, אם לא ינכה אותו מחלקו.

ב. פירוש הלכה זו הוא פשוט: **שותף אינו בעל הבית על הרכוש המשותף,** ואין לו רשות לקחת ממנו אלא לפי מה שהוסכם בתנאי השותפות. כשרוצה לקחת דברים אחרים — רשאי חברו למחות. אם ראה חברו ושתק — הרי שתיקתו מתפרשת כויתור. ממילא ברור, שכל זמן שאין ויתור כזה, כגון שלא ידע — הרי הלקיחה היא גניבה.

ג. הסכם השותפות של הקבוץ מסר את ניהול השותפות לידי אסיפת החברים, וזו מצידה מינתה אקונום למטבח, שאחד מתפקידיו הוא לקבוע, מה נותן המשק לחברים בכל הנוגע למזון. העובר על הוראות האחראי ולוקח מעבר למה שנקבע — גזל את שותפיו, חברי הקבוץ האחרים (הוא הדין, כמובן, גם בענפים אחרים).

ד. בענין זה לא תועיל הטענה ש"רבים עושים כך". אפילו עשו כך רוב החברים חלילה, אין זה היתר. כל זמן שלא שונתה ההחלטה שהאקונום קובע, הרי המיעוט המתנגד לדרך של "איש הישר בעיניו יעשה" — צודק, והלוקח לעצמו "לפי צרכיו" — גוזל את המיעוט הזה, וכמובן שאסור לגזול גם את

המיעוט. רק אם לא יימצא במשק שום חבר המתנגד ללקיחה כזו — היא תהיה מותרת. אבל כל זמן שיש אחד שמתנגד — לזה שומעים, שאמר כדין (השוה מס' פאה פ"ד משניות א–ב).

ה. וידוע, שדין פרוטה כדין מאה.

ו. לפי זה, האם כל חבר קיבוץ חי את חייו על הגבול של "לא תגזול", ובכל תזוזה שלא לפי התקנון — יעבור באיסור דאורייתא חמור זה? הרמ"א כותב (חו"מ סי' קע"ו סעיף ט'), שבשותפות — הולכים אחר המנהג. אין ספק, שאנשי הקיבוץ החיים את כל חייהם בשותפות, יודעים שלא יתכן להימלט לחלוטין מגלישה בתום לב אל מעבר למוגדר בתקנון. אין ספק, שהסכם השותפות שלהם כולל ממילא מחילה גמורה על סטיות קטנות שנעשו **בתום לב** או בשגגה. אבל כשהדברים אמורים בלקיחה בכוונה תחילה מעבר למגיע, על כך אין מחילה אוטומאטית בהסכם השותפות.

יהי רצון שננצל מגזל גמור ומאבק גזל.

(ב)

שאלה: יש חברים הנוהגים מפעם לפעם לקחת הביתה דברים מהענף שבו הם עובדים. עצים מהנגריה, מצרכי מזון מהמלון וכדומה. האם רשאים הם לעשות כן ובאילו תנאים?

תשובה:

1. רכוש הקיבוץ יש לדון אותו כממון השותפים. אף על פי ששותפות זו שונה היא בכמה נקודות חשובות משותפות רגילה, בכל זאת דין שותפות יש לה. (נושא זה עוד יידון בע"ה באחד הגליונות הבאים). על כן, כל דבר שיקח חבר מרכוש הקיבוץ לשימושו הפרטי מבלי שיש לו אישור לכך, אם יש בין החברים שאינם מסכימים שיקח, יש כאן גזל. וגם אם הם מתנגדים לא מפני שהם נפסדים אלא רק בגלל רצונם שיהיה סדר, או אפילו רק בגלל קנאה (ר"ל), אין זה מבטל את זכותם.

מכיון שכידוע ישנם חברים שאינם מסכימים לנוהג זה, על כן מותר לקחת מן הענפים רק דברים שברור שאיש אינו מתנגד שיקחו אותם.

2. מנהל הענף קבל מהחברים סמכות לנהל את הענף, על כן אם הוא מחליט שחומרים מסוימים אינם נחוצים לו, רשאי הוא, כמובן, להרשות לקחת אותם, אבל אז יד הכל תהיה שווה, וגם חברים שאינם מן הענף יהיו רשאים לקחת.

גם מנהל בענף לא הורשה לעשות בענפו ככל הישר בעיניו, אלא רק לקיים ולקדם את הענף. על כן גם הוא אינו רשאי לתת מתנות סתם.

3. הדברים אמורים לא רק לגבי לקיחה הביתה, אלא גם לגבי שתיה ואכילה במלון בזמן העבודה. עובדי המלון, אך על פי שהם אוכלים ושותים במקום את ארוחותיהם — אין כל הדלתות פתוחים בפניהם.

4. ח"ו לומר שדברים אלה הם דקדוקי עניות. כמובן, אילו היתה דעת כולם מסכמת שכל אחד יקח כטוב בעיניו, לא היתה שאלה כלל, אבל משעלתה השאלה, והתברר שיש מי שאינו מסכים, הכרחי להתיחס לנושא הזה ע"פ הכלל "דין פרוטה כדין מאה", כמו לכל נושא בדיני ממונות.
ויש לדעת, שאף על פי שדיני ממונות הם בכלל המצוות השכליות, אין אדם רשאי לדון בהם לפי הרגשתו הסובייקטיבית, והדברים חייבים לעבור את מבחן ההלכה.

5. את כל הנושא הזה אפשר להסדיר אחרת. יכולים מוסדות הקיבוץ לקבוע קריטריונים שלהם למותר ולאסור, ואז הדברים ייקבעו על פי רוב דעות, וכל זמן שלא תהיה חריגה ממושגי השוויון, שהם יסוד הסכם השותפות של הקבוצה, יהיה להחלטה הזאת תוקף הלכתי.